

Bison (American Buffalo)

לאחרונה הועלה שאלה זו למעשה כי התחילו לשהות מין זה תחת חסות השגחות מקובלות שונות בתוצרת מהדרין וגלאט, ושמענו שאחרים ערערו על זה בטענה שכבר פשט המנהג במקומות מיוחדים שלא לאכול שום בהמה וחיה חוץ ממה שיש עליה מסורת וכדעת הרמ"א אצל עופות בסימן פ"ב סעיף ג'. ודקדקו מלשון הש"ך יו"ד סימן פ' ס"ק א' שכן הוא עי"ש ד"ה אם הם מפוצלות כרוכות והדורות והרוקות – וכתב וז"ל עיין פי' של דברים בבית יוסף ולפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן גבי עוף קצרתי עכ"ל ר"ל שקיצר הש"ך בפירוש סימני קרני החיות, ועיין בפמ"ג וז"ל שם הכי קאמר, כיון שרבו הפירושים אין לאכול החלב אלא במסורת דאין אנו בקיאים במובלע הירקיהו ושאר סימנים עכ"ל. מובן מאליו שדעתו דלא דרש הש"ך מסורת אלא לענין היכר מה שהוא חי ולא בהמה, כי הסימנים להכיר בין חי לבהמה לא ברירא לן אבל להבחין בין טמא לטהור שפיר סמינן אסימני מעלה גרה ומפרס פרסה, וכן מבואר שם בארוכה ע"ש.

והנה בהוצאה הנפוצה של ספר חזון איש על יו"ד סימן י"א סיפחו המדפיסים לסוף דבריו הקדושים שבסימן, איזו מכתבים פריטים בהם נחלק על דברי הפמ"ג הנ"ל ודעתו דאף להבחין בין טהור לטמא בעינן מסורת ואין לנו אלא בהמות כבשים ועזים וז"ל שם (באחד מהמכתבים), אחרי שידוע כמה החמירו רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל שלא לפרוץ גדר שגדרו הראשונים ז"ל אין לנו לנטות מדברי הגאון חכמת אדם שקבע בספרו שמהגנו שלא לאכול בהמות וחיות אלא במסורת והכי פישטן של דברי הש"ך סימן פ' ס"ק א' ודלא כהפמ"ג עי"ש בארוכה (מתיבות וכפי פישטן והלאה הם דברי החזון איש במכתבו לא לטון החכמת אדם). והנה כתב שם עוד וז"ל ואף לדברי הפמ"ג לדידן אסור משום מנהג שקבע בחכמת אדם וספרו התפשט בדרו בכל ארץ ליטא וכו' ודי לנו הבקר וצאן שבמסורת עכ"ל ובהמשך המכתבים הביא כמה פעמים שאין לנו אלא בהמות בקר כבשים ועזים עי"ש.

והמעין יראה שהמסורת והמנהג הנ"ל לא היו ידועים למרן החזון איש ולטום אדם רק על פי דקדוקו בלשון הש"ך (דלא כפמ"ג וכל האחרונים) ובלשון החכמת אדם, וצריך הרבה עיון על זה כי מנהג ומגדר מלתא שלא נודע לטום אדם לא עדיף מגזירה מפורשת היוצא מסנהדרין גדולה בליטת הגזית על פי מנין והסכמה שלהם ולא פשטה בישראל שאין לזה שום הוקף – עיין מסכת ע"ז דף ל"ז כל הסוגיא שם. גם מה שכתב בספר חכמת אדם קובץ לפי שספרו התפשט וכו' והרי לא הזכיר דבר זה בפירוש בספרו חכמת אדם, ולטום שם אינו מפורש יותר מלשון של הש"ך שהפמ"ג וכל האחרונים לא דקדקו ממנו כזה. ואף אם נצדיק דעת החזון איש ונקבל שמה שהוא ז"ל דקדק הוא האמת הנכון וכל האחרונים טעו, אפילו הכי היאך ננקוט שבכל ארץ ליטא דקדקו כל הרבנים ואנשי התורה שבאותו דור מלשון החכמת אדם שיש לנהוג כזה בישראל – אולי הבינו מלשונם כהבנת הפמ"ג? ובפרט שספר הפמ"ג התפשט בכל ישראל ועדיין לא יצא טבעו של החזון איש זצ"ל בעולם. ויותר על פי מה ששמעתי מפי קדשו של הגאון האדיר מרן ר' יעקב קאמנעצקי זצוק"ל שטרם קבלוהו כרב בציטוביא"ן, שהיתה עיירה קטנה בליטא, בחנוהו על כל שורה בספר פמ"ג יו"ד חלק א', וברור שבכל ארץ ליטא נהגו כדברי הפמ"ג, אם כן מה שפשט ספר חכמת אדם אינו נוגע לדיון זה אלא שהענין היא שיש לנו לסמוך על מה שהעיד החכמת אדם שכן יש מנהג כזה בליטא, וזה על פי עדותו לא על פי מה שפשט ספרו כמבואר לעיל. [ענין פשט בישראל הוא שקבלו על עצמם לנהוג כדברי הספר או התקנה כזו והלאה, וענין עדות הוא שמעיד שכן היה המנהג מלפנים]. ועל זה אני חוזר שאף שנקבל שהיה באמת מנהג כזה, הרי לא פשטה בישראל, ובפרט שאחרי שהכל ידעו מדעת הפמ"ג בזה היה לכל הפחות לרב אחד או שנים להדפיס בספר או בתשובה שבמדינתנו נוהגין דלא כהפמ"ג, אלא דפשוט דלא היה מנהג כזה מעולם ולכך לא הביאו שום מחבר או ספר מנהגים.

ומה שכתב במכתב החזון איש זצ"ל שנוהגים רק לאכול בקר וצאן אולי שיגרר דלישנא הוא כי ברור שנהגו לאכל מה שנקרא אצלנו צבי וכן הובא בחכמת אדם שם בכלל ל"ו סעיף א' עי"ש וכן נפוץ בכל ישראל. גם הובא בשולחן ערוך דין אכילת בופלו ביו"ד סימן כ"ח סעיף ד' (וזה מין אחר שונה מאותו בופאלו שמדברים

עליו עתה שהוא באמת היה הנקרא בייסו"ן אלא שכינוהו בופאלו) ושם איתא דנהגו שלא לכסות דמו, ובהג"ה שם כתב הרמ"א זצ"ל שיש להחמיר לכסות בלא ברכה עי"ש, מוכח מדבריהם שנהגו לאכול בזמנם, ולא שמענו מאיזה ספר וסופר שנשתנה מנהג זה עד זמנו של החכמת אדם, אשר ע"כ אף אם נאמין שיש איזה מגדר מילתא בענין, זה ברור דאינו מוגבל לבקר וצאן לבד, עיין בזה היטב.

נחזור עוד לדברי החכמת אדם וזה לשונו שם סימני בהמה וחיה נתפרשו בתורה והם ב' סימנים מעלה גרה ופרסותיה סדוקות, ויש חילוק בין היה לבהמה וכו' ומאריך קצת בענין היה ומסיים וז"ל ולפי שאין אנו אוכלין אלא מה שקבלו במסורת וכו' ולכן לא העתקתי הסימנים עכ"ל. והשתא מה שכתב באחרונה שלא העתיק הסימנים של קרני החיות לפי שאין לנו נפק"מ בהם, מוכח מזה שמה שכן העתיק בספרו יש באמת נפק"מ למעשה מידיעתם – כלומר, מה שהיסר ולא העתיק אין נפק"מ מהם ומה שהעתיק הביא לתועלת כדי שנעשה מעשה על ידם, ואנו רואים שהעתיק שפיר בתחילת אותו סעיף סימני מעלה גרה ומפרס פרסות סדוקות, מוכח דהעתיקם לתועלת כדי שנדע להבחין על ידם מה לאכול ומה שלא לאכול, ואילו היה מנהג שלא לאכול רק בקר וצאן לא היה שום תועלת בהעתקת סימני הכשרים. אלא ברור כחמה שלא הזכיר ענין המסורת אלא במה שנוגע לחילוקים שבין היה לבהמה, ולכן לא העתיק אותם סימנים שעל פיהם נתיר הלב המין ההוא או נחייבנו בכיסוי הדם בברכה, ועל זה כתב שאסור לנו לאכול מן החיות רק הצבי, רצונו לומר – בתורת חיה אין לנו אלא הצבי והזין מזה נחמיר על כולם כדין ספק בהמה.

מעתה נעיין במין זה הנקרא בופאלו באמריקא. מה שהוא מפרס פרסו ומעלה גרה זהו דבר נציאותי ולא הסתפק בו אדם. והנה מעולם לא נמצא מין זה בטבעו מחוץ לגבולי אמריקא וכמובן אין על זה מסורה רגילה. אלא דלפי הנ"ל מבואר דסוגיא דעלמא דלא בעינן מסורה דלא מצאנו בפירושו מי שנהג לאסור מחוץ למחן החזון איש אלא הכל נהגו היתר כמבואר בפנים. וכן הוא האמת כי דעת החזון איש זצ"ל, אף דרב גובריה, מכל מקום זה ברור דבמהלוקת טמא, ואף ביטעתו נחלקו עליו גדולי עולם וטרו עמיה ולא באו לידי השוואה. ואף לא הכניס החזון איש דבר זה בספרו. וסוגיא דעלמא דלא בעינן מסורה מפורשת למיני בהמות וחיות להבדיל בין הטמא ובין הטהור רק בין החיה הנאכלת בהלכה ובין החיה אשר הלבנה לא תאכל. והנה מבואר בחו"מ סימן כ"ה סעיף ב' דהיכא דאיפליגי בה רבנותא ולא איפסיקא הילכתא בהדיא כאחד מהם אזלינו בתר סוגיא דעלמא ואף בענין איסור והיתר כן הוא ברמ"א שם עיין היטב, ומי שלא עשה כן ופסק דלא כסוגיא דעלמא מקרי טעה בשיקול הדעת וישלם מביטו אלא אם כן הוא מומחה לרבים וגם קבלו עליהם בעלי הדין – ר"ל דמי שאסר בשר ממין שאין עליו מסורה על האחד, ומפני הוראתו נפסד הבשר והפסיד זה ממון, חייב הרב המורה לשלם לו הפסידו דהוה טעה בשיקול הדעת והדברים ארוכים. ואולי בעיר בני ברק יצ"ו יהיה מקומו של הגאון מרן החזון איש זצוק"ל אפשר שיש להחמיר ועיין ברמ"א שם וז"ל ואם היה מנהג בעיר להקל מפני שהכם אחד הורה להם וכו' וכל שכן היכא שנהגו להחמיר על פי ההכם, ויש להאריך בענין זה ואין כאן מקומו.

מיהו לבי אומר לי שאפשר שהחזון איש גופיה יסכים דשאני הבפאלו של אמריקא דלא מצאנו מעולם מי שנהג שלא לאכול כיון דלא ראוהו אבותינו ולא מנעו מאכילתו, ודומה קצת למה שכתב הי"ד ביו"ד סימן פ"ב ס"ק י"א עי"ש, ויש לחלק. עוד עלתה על לבי דהואיל וכבר קבעו וזיהו כל שבעת החיות הטהורות המפורשות בקרא ולכמה דעות אין עוד מינים בעולם מלבד אלו, נמצא דהבפאלו שלפנינו הוא מין שור דדומה הרבה לשור יותר מכלל החיות הידועות וגם קרניה דומות לקרני השור דאינם מפוצלות כרוכות הדורות והרוקות כקרני החיות, ובודאי לא בעי לשור מסורה אף למין פרטי היוצא מן הרגיל. ועיין בלשון החכמת אדם שהבאתי לעיל דמשמע דדיבר דוקא על מיני חיה ולא על שור שה כבשים ושה עזים וכיוצא בו.

היוצא מדברינו שיש להתיר בהרבה מין זה לכל ישראל ולא מקרי בשר שהורה בה חכם רק במקומו של החזון איש אפשר שיש לימנע מזה. אבל ח"ו לסמוך להתיר הלבנו, אלא ינקרו אותו היטב כדין בהמה רגילה דאין לתלות לקולא בהלב רק במה שאנו קורין צבי, והמהמיר יחמיר לעצמו ולא יורה לאחרים.

בעה"ה יום ו' לחודש כסלו שנת תשס"ד, נוא יארק
ישראל הלוי בעלסקי

כן נראה נכון לדינא שלפי המבואר בספרי האחרונים (שהובאו דבריהם בתשובות הרב שטיין והרב וואזנר
שיחי)¹, כנראה לא היה מנהג נפוץ בזה.

צבי שכתב

עש"ק פ' בא, תשס"ד

¹ עיין תשובות אלו ב-B-22 ושם הביא הרב שטיין שהכרתי ופילתי סימן פ' אות ב' (בפלת'), הכף החיים סימן פ' אות ה' ועוד
אחרונים מפרשים כמו שכתב הפמ"ג (הערת העורך).